

Nyt fra historisk videnskab

NEKROLOG

Johan Hvidtfeldt 1908–1979

Den 2. maj 1979 døde dr. phil. Johan Hvidtfeldt, kun 4 måneder efter at han var fra-trådt embedet som rigsarkivar.

H. var født i Vejle, hvorfra han blev student 1926. 1932 blev han cand. mag. i historie og engelsk.

H. blev kandidat i en vanskelig tid, han ernærede sig i nogle år bl. a. ved undervisning, drev forskning og fik gennem vikariater fodfæste i arkivvæsenet. I 1935 ansattes han som arkivar ved det netop opførte landsarkiv i Åbenrå. Han gik her i gang med bredt og systematisk at sætte sig ind i kilderne til hertugdømmernes historie. I 1944 kunne han offentliggøre *Vejledning i studiet af Sønderjyllands historie* (s.m. Troels Fink) og en oversigt over det sønderjyske landsarkivs samlinger (s.m. Frode Gribsvad). Livet igennem bevarede han en kærlighed til de ved krige og politiske forviklinger adspaltede arkiv-fonds fra hertugdømmernes administration. I sine sidste år søgte han undertiden et refu-gium i arkivet på Gottorp Slot.

I 1945 udnævntes H. til landsarkivar for Nørrejylland. Han førtes nu gennem lands-arkivarmødernes drøftelser ind i en række, til dels meget gamle problemer om kassation i lokaladministrationens arkivfonds. I denne sammenhæng fremsatte han i 1947 den tanke, som blev hans mest originale bidrag til dansk arkivadministration: At rationelle og forsvarlige kassationer forudsætter sagligt inddelte journalplaner. Mange år senere redegjorde han kort på tryk for denne idé (*Arkivvetenskapliga Studier* 3, 1962). Han hævdede her, at kassation er den moderne arkivars vigtigste opgave, men at sagligt ind-delte aktplaner iøvrigt vil være til lettelse såvel for historikerne som for administrationen. Han kunne henvise til, at saglige aktplaner længe havde været kendt i USA, England og Tyskland, men tanken om at arkivvæsenet aktivt skulle gribe ind i administrationens sags-henlæggelse, er vistnok hans egen.

Selvom rigsarkivar Axel Linvald netop på dette tidspunkt over for Forvaltningskommis-sionen af 1946 førte et veltalende forsvar for de traditionelle kronologiske henlæggelses-systemer, fik H. lov at gøre sine synspunkter gældende i flere udvalg vedr. lokaladmini-strationens arkivforhold. Over for amterne sejrede han, og i 1960 forelå for dette forvalt-ningsområde en i det væsentlige af ham udarbejdet saglig journalplan. Derimod slog H.s energi ikke til overfor de gejstlige myndigheders sejge bagstræb.

I Viborg forestod H. gennemførelsen af den bygningsudvidelse, som med mellemrum havde været på dagsordenen siden århundredskiftet. Han prægede nybygningen ved sin stærke vægtlæggen på sikkerhedssynspunktet.

Da H. i 1964 deltog i indvielsen af det nye landsarkiv i Viborg, var det som rigsarki-

var. Efter Svend Aakjærs død i 1963 udnævntes han, 54 år gammel, til den stilling, som han allerede i 1956 havde søgt at opnå. H. havde forud lagt et omfattende program for sit arbejde som leder af dansk arkivvæsen, og han opnåede på flere områder betydelige resultater. Den systematiske reform af administrationens journalsystemer sattes i værk i en særlig sektion i Rigsarkivet, som han personligt ledede. De gunstige finansielle konjunkturer udnyttede han bl. a. til – efter forskningsbibliotekernes forbillede – at skabe en stab af fagligt uddannede mellemteknikere, arkivsekretærer, som er et af de blivende, værdifulde resultater af hans virksomhed. I 1967 indviedes en ny landsarkivbygning i København, i 1970 i Åbenrå. Men vigtigst var det, at det lykkedes H. ved et udholdende og målbevidst arbejde at få gennemført Bekendtgørelsen af 20. februar 1976 om statsinstitutioners arkiver og deres forhold til Rigsarkivet og landsarkiverne, hvorved dansk arkivvæsens beføjelser i spørgsmål om opbevaring, kassation og aflevering af statslige arkivalier kodificeredes og i noget omfang udvidedes.

Når H.s virksomhed som rigsarkivar alligevel ikke levede op til det mål af moderne, effektivt lederskab, som han selv havde sat sig, skyldes det nok væsentligst, at han ret hurtigt kørte træt. Hans helbred var allerede i 1963 ikke godt, og det tærede på hans kræfter, at han aldrig rigtig bekvemmede sig til at spænde nogen hest fra det trespænd: arkivvæsen, organisationsarbejde og forskning, hvormed han siden sin ungdom havde kørt. Det hæmmede ham også, at en generationskløft skilte ham fra næsten hele Rigsarkivets arkivarkorps. Han var respekteret for sit levende og kyndige engagement i alle arkivspørgsmål, og han værdsattes af alle for sit humane sindelag. Men han forblev ret isoleret og stod kun i et fortroligt forhold til de få, som var hans jævnaldrende.

H. er den danske rigsarkivar, som har haft den bredeste og mest utvungne kontakt med den folkelige historikerverden, et forhold som bl. a. *tabula gratulatoria* i det festskrift, han fik i 1978, bærer vidne om. Allerede som arkivar kom han i 1941 ind i bestyrelsen for Historisk Samfund for Sønderjylland, hvor han sad til sin død. 1941–66 var han medredaktør af Sønderjyske Arbøger. I Viborg-tiden var han formand for Stiftsmuseet, hvis samlinger han reorganiserede, medlem af bestyrelsen for det byhistoriske arkiv og for Historisk Samfund for Viborg Amt, hvis årbog han redigerede.

I 1946 indvalgte han i bestyrelsen for Dansk historisk Fællesforening, 1950–68 var han foreningens formand. Det er blevet sagt, at han i disse 18 år simpelthen var DHF. Nogle hovedresultater af hans virksomhed er den nu klassiske *Håndbog for danske lokalhistorikere* (1950) og serien af »historiske hjælpemidler«, hvoraf der i hans formandstid udkom en halv snes bind. 1946–71 var han medredaktør af foreningens tidsskrift *Fortid og Nutid*.

I H.s videnskabelige arbejde kan man følge fire linier. Den første, som utvivlsomt går tilbage til studietiden, satte sin første frugt, da han som ung kandidat havde det held i den arnamagneanske samling at »opdage« håndskriftet 804, 4°, hvori han bestemte en autentisk tekst til Christian II's landlov (Scandia 1934). Standpunktet blev siden anfægtet af Jakob Pasternak (Scandia 1964), men accepteret af Mogens Ratsack (H.T. 12. r. II, 1967). Der fulgte en række studier over Christian II's og Frederik I's tid med centrum i Danske Kancelli (*Forordningen af 3/8 1523* (H. T. 10. r. III, 1934), *Forvaltningspolitik under Christian II* (Scandia 1939), *Kanslere og kancelliembedsmænd under Frederik I* (Festskrift til Knud Fabricius, 1945)). I forlængelse heraf ligger hans bidrag til Historikergruppens Danmarkshistorie (1950) om perioden 1422–1526 og til Politikens Danmarkshistorie bd. 5 (1963) om Christian II's og Frederik I's tid.

Den anden linie afspejler hans grundige arbejde med arkivalierne i det sønderjyske landsarkiv (*Bidrag til belysning af de kirkelige forhold i Vestslesvig omkring 1650* (Sønderj. Arb. 1941), *Alsiske retsområder og tingsteder* (sst. 1942)). Væsentligst er måske

Den nordslesvigske embedsstand 1700–1848 (sst. 1958). Afhandlingen *Social og politisk uro i Sønderjylland på revolutionstiden* (sst. 1945) peger sammen med flere, mindre bidrag til godshistorien frem mod disputatsen *Kampen om ophævelsen af livegenskabet i Slesvig og Holsten 1795–1805* (1963).

Det tredje område af forskningen, hvortil H. har ydet et væsentligt bidrag, er stavnsbåndets historie (*Stavnsbåndet, dets forudsætninger og virkninger* (Arb. f. Vejle amt 1938), oversigtsartiklen *Stavnsbåndslitteratur* (Fortid og Nutid bd. 13, 1939), *Kvinstavnsbåndet i 1750'erne og 60'erne* (Festskrift til Erik Arup, 1946)).

I 1946 tog han nyt land ind med *Kilderne til besættelsestidens historie* (Fortid og Nutid bd. 16). 1947–48 var han sammen med dr. Harald Jørgensen i Berlin for på vegne af den parlamentariske kommission og Rigsarkivet at gennemgå det 3. Riges arkivalske efterladenskaber. Som resultat af dette arbejde hjembragtes et uhyre fond af fotokopierede dokumenter, i tid strækkende sig helt tilbage til 1864, som H. siden stadigt supplerede ved arkivbesøg i USA og England. I 1961 udpegedes han sammen med dr. Jørgen Hæstrup til videnskabelig leder af Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie's projekt om besættelsestidens historie. Han havde vistnok tænkt sig, at han, efter udenlandsk forbillede, skulle arbejde som inspirator og koordinator for en gruppe yngre forskere, der under hans ledelse skulle skrive en stor fremstilling af 9. april 1940. Men han savnede, som andre danske historikere, forudsætninger for at introducere denne arbejdsform, der kun i editionsarbejdet har tradition i dansk humanistisk forskning. Og hans overtagelse af rigsarkivarembetet umuliggjorde, at han alene kunne løse opgaven, selv om han trofast arbejdede på den, så længe hans kræfter slog til. Udover at finde, ordne og registrere myriader af dokumenter nåede han kun at skrive artiklen *Den tyske besættelse af København den 9. april 1940* (optrykt i Tidsskrift for Søværnen 1974).

Også til arbejdet i de lærde selskaber fandt han tid. Han var 1940–63 medlem af bestyrelsen for Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur og 1940–61 medredaktør af Jyske Samlinger. Fra stiftelsen i 1952 til 1971 var han medlem af Landbohistorisk Selskabs bestyrelse (formand 1952–57 og 1966–71). Studiet af besættelsen vakte hans interesse for militærhistorie, og han var fra 1968 formand for Dansk militærhistorisk kommission og 1973–77 for Militærhistorisk Fællesudvalg.

Johan Hvidtfeldt gav rundhåndet af sig selv, både i arbejde og, blandt venner, i fest. Han levede et *dådrikt* liv. Jeg vil have lov at bruge dette udtryk. Han ville have værdsat det – og han har fortjent det.

Erik Stig Jørgensen

HJÆLPEVIDENSKABER, HISTORIOGRAFI OG ALM. HISTORIE

Kristian Keller: Arkeologi – virkelighetsflukt eller samfunnsforming. Oslo – Bergen – Tromsø, Universitetsforlaget, 1978. 103 s., ill. N.kr. 49,50.

Det er en sympatisk og let læst lille bog, Christian Keller har skrevet om holdninger og tendenser inden for den arkæologiske forskning og dens formidling. Samtidig er den et fint lille indlæg i den debat, der siden slutningen af 1960'erne er foregået om kulturvidenskabernes fremtid. Det er en debat, der i så mange henseender har formet sig som et opgør mellem en positivistisk videnskabstradition og en ny tids mange ismer – marxisme, strukturalisme osv.

Udgangspunktet, arkæologien, som er forfatterens eget fag, er velvalgt. Egentlig skal vi